

חג הקציר – חג מתן תורה

חג השבועות – הרב אורי הולצמן

חג השבועות נקרא בתורה "חג הקציר", אשר בהבנה הפשוטה באים לחגוג את תחילת הקציר כמו שנאמר¹ – **וחג הקציר בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה**. לעומת זאת, התקבל בכלל ישראל וכך מופיע בחז"ל כי בחג השבועות חוגגים את "זמן מתן תורתנו". במאמר זה ברצוננו לתת מבט על העניין, וליישב את אשר נראה כסתירה לכאורה.

בחג השבועות קוראים אנו את מגילת רות. מגילת רות, מלבד היותה במובן הפשוט ספר היוחסין של דוד המלך, עוד כוללת היא בתוכה את היסודות החשובים עליהם נבנית מלכות בית דוד. אחד היסודות הגדולים למלכות בית דוד הוא – גילוי שם ה' בתוך המציאות הטבעית. ישנו מהלך, אשר הקב"ה בעצמו מגלה את שמו בעולם על ידי שבירת כללי הטבע. במהלך זה, העולם מכיר את מציאות ה', דווקא על ידי שבירת המציאות. כך היה גילוי שם ה' ביציאת מצרים, ועל זה חוגגים אנו את חג הפסח. מלכות בית דוד מביאה עמה מהלך חדש, מהלך של גילוי שם ה' בתוך המציאות מבלי לבטל את סדרי העולם. בשונה מן המהלך הראשון בו הקב"ה בעצמו מגלה את שמו, כאן דווקא האדם הוא זה שמגלה את שם ה' מתוך החיים הטבעיים. אינה דומה ההיכרות עם ה' הבאה רק מצד הקב"ה, להיכרות הבאה מצדו של האדם. בשביל שהאדם הוא זה שיגלה ויכיר את שם ה', מתחייב שיהיה לו קשר קרוב ואישי עם הקב"ה. זה היה חידושה של חנה אם שמואל שגילתה את שם ה' צבאו-ת בתחילת ספר שמואל², וזה סיפורה של מלכות בית דוד כולה.

בשעה שעמדו ישראל במלחמה עם הפלישתים בשמואל א' פרק י"ז, היה גלית הפלישתי מחרף ומתפאר – **אני חרפתי את מערכות ישראל היום הזה**. הנביא מתאר את תגובת שאול וכל ישראל לדברי הפלישתי – **וישמע שאול וכל ישראל את דברי הפלשתי האלה ויסתו ויראו מאד**. בשעה שבא דוד אל המערכה, שוב קרה אותו האירוע – **וירץ המערכה ויבא וישאל לאחייו לשלום**. והוא מדבר עמם והנה איש הבנים עולה גלית הפלשתי שמו מגת ממערכות פלשתים וידבר כדברים האלה וישמע דוד. וכל איש ישראל בראותם את האיש וינסו מפניו ויראו מאד. מוסיף הנביא ומספר – **ויאמר איש ישראל הראיתם האיש העלה הזה כי לחרף את ישראל עלה והיה האיש אשר יכנו יעשרנו המלך עשר גדול ואת בתו יתן לו ואת בית אביו יעשה חפשי בישראל**. את הדברים האלה שמע דוד, והבין את הסיבה לפחד הגדול השורר בעם – **ויאמר דוד אל האנשים העמדים עמו לאמר מה יעשה לאיש אשר יכה את הפלשתי הלז והסיר חרפה מעל ישראל כי מי הפלשתי הערל הזה כי חרף מערכות אלקים חיים**. דוד שומע את בני ישראל מדברים על חרפת ישראל, כביכול זו היא חרפה לבני ישראל בלבד, אשר במהלך כזה, בשביל להסיר את החרפה צריך לשכור מישהו ולנסות לשכנע אותו עם עשר גדול ואת בתו יתן לו ואת בית אביו יעשה חפשי בישראל בשביל שיסכים לסכן עצמו למען האחרים. דוד לעומת זאת צועק, ש"לא זה הסיפור!" – **כי מי הפלשתי הערל הזה כי חרף מערכות אלקים חיים!** במהלך כזה אין מקום לפחד, ואין להעלות על הדעת שום תגמול וטובת הנאה, מדובר כאן במי שבא לחרף את שם ה' הנקרא על בני ישראל. שאול המלך מנסה לשכנע את דוד שלא ללכת – **ויאמר שאול אל דוד לא תוכל ללכת אל הפלשתי הזה להלחם עמו כי נער אתה והוא איש מלחמה מנעריו**, דוד מספר לו אודות הארי והדוב שהכה, ואז הוא מסיים את דבריו – **גם את הארי גם הדוב הכה עבדך והיה הפלשתי הערל הזה כאחד מהם כי חרף מערכת אלקים חיים**. דוד המלך פוגש את הקב"ה בתוך מערכות ישראל.

מלכות בית דוד מגלה כי העולם אינו עומד לעצמו, הקב"ה חי ונוכח בתוך המציאות, ועם ישראל הם אלה שנבחרו להנכיח את שמו בעולם. במבט הזה, המפגש עם עם ישראל הוא בעצם מפגש עם הקב"ה. החידוש הזה הוא חידושו של בועז במגילת רות, וכאשר מופיע במשנה בברכות (פ"ט מ"ה) – **והתקינו, שיהא אדם שואל את שלום חברו בשם, שנאמר³ והנה בעז בא מבית לחם, ויאמר לקוצרים ה' עמכם, ויאמרו לו, יברכה ה'**. כאן נוסדה דרכה של מלכות בית דוד.

על העניין הזה חוגגים אנו את חג השבועות. בזמן מתן תורה נבחרו ישראל להיות אלו המגלים ומנכיחים את שם ה' בעולם על ידי הליכתם בדרך התורה והמצוות. הקב"ה כרת עמם ברית על הדבר הזה, והבטיח להם את ארץ ישראל להיות המקום בו תתקיים אותה הברית.

מן המבט הזה, נוכל להבין את הקשר בין חג הקציר וחג מתן תורה. הרי מצד אחד יש כאן מציאות טבעית פשוטה שהארץ נתנה את יבולה וראוי לשמוח בה, אולם מצד שני בעבור בני ישראל השמחה עם הארץ היא בעצם שמחה על הברית עם הקב"ה, שהרי הקב"ה נתן להם את הארץ להיות מקום לקיום הברית. לכן במצוה זו במיוחד, הקב"ה מצווה בתורה רק את הציווי הפשוט לחגוג בשעת הקציר, ואילו בני ישראל מעצמם מגלים את העומק במצוה זו שעניינה לשמוח בעצם הברית והקשר עם הקב"ה. כאשר משכילים ישראל לראות בחג הקציר את חג מתן תורה, בכך מקיימים ישראל את חלקם בברית לגלות את שם ה' מתוך החיים הטבעיים.

נמצא, כי בחג הפסח חוגגים אנו את הגילוי שגילה הקב"ה את שמו בעולם על ידי שידוד מערכות הטבע בניסים שעשה. בחג השבועות לעומת זאת, חוגגים אנו את הברית אשר אנחנו מגלים את שמו בעולם מתוך המציאות הפשוטה והטבעית, על ידי שנתן לנו את דרך התורה ללכת בה, ואת ארץ ישראל להיות המקום בו נקיים את הברית.

¹ שמות כג, טז.

² יש הרבה להאריך בעניין, ואין כאן המקום.

³ רות ב, ד.

לא רק בחג השבועות מודים אנו על התורה וארץ ישראל. בכל פעם שאדם אוכל ומברך ברכת המזון שוב הוא מודה על הארץ ועל התורה. כך אמרו חז"ל במסכת ברכות (מט, א) בהלכות ברכת המזון:

כל שלא אמר ברית ותורה בברכת הארץ ומלכות בית דוד בבונה ירושלים לא יצא ידי חובתו

בשעת האכילה, בא האדם במפגש עם המציאות הקיומית הכי בסיסית בחיי הטבע, ושם נצטוונו לגלות את שם ה' ולהכיר כי הוא הנותן לחם לכל חי. חז"ל מלמדים אותנו, כי אמנם בתורה אין מפורש להודות לה' רק על הארץ הטובה וכמש"כ⁴ – **וּבְרִכַּת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ**, אין די לאדם בכך, עוד מחייב האדם להודות גם על הברית והתורה.

כאשר התורה כותבת להודות ולברך **עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ**, עיקר ההודיה היא דווקא על הברית והקשר שיצר עמנו הקב"ה דרך הארץ, ובכל פעם שבא האדם במגע עם הלחם, שוב הוא חווה את קיום הברית והחיבור עם הקב"ה, וראוי לו לברך ולשבח על דבר זה. זו הייתה דרכה של מלכות בית דוד, לראות את נוכחות ה' בתוך החיים הטבעיים. מתוך הבנה זו הוסיפו חז"ל לחדש, כי גם עניין **מלכות בית דוד** הוא חלק מהותי בברכת המזון, ולכן – **כל שלא אמר ברית ותורה בברכת הארץ ומלכות בית דוד בבונה ירושלים לא יצא ידי חובתו**.⁵

התורה והארץ הם שני צדדים של אותה המטבע ועניינם אחד, והוא – עצם הברית אשר בחר ה' בישראל לשאת את שמו ולהביא את נוכחותו לעולם דרך קיום התורה. הקב"ה נתן לישראל את הארץ להיות המקום בו יקיימו ברית זו.

ניתן לראות עניין זה בבירור בברכה שנייה של קריאת שמע, ברכת אהבה רבה (אהבת עולם). הרי לכאורה יש בברכה זו דבר המעורר שאלה; הברכה פותחת בעניין האהבה והתורה אשר הקשר שלהן לקריאת שמע ברור מאוד, שהרי שם נאמר – **וְאַהֲבַת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ... וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצֹוֹךְ הַיּוֹם עַל לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָם** וגו', אלא שתוך כדי הברכה, עוברת הברכה לנושא אחר לכאורה לעניין קיבוץ גלויות – **וְהִבֵּיאֲנוּ לְשִׁלּוֹם מֵאֲרָבַע כְּנָפּוֹת הָאָרֶץ וְתוֹלִיכֵנוּ קוֹמָמִיּוֹת לָאָרֶצְנוּ**, ומה פשר העניין?

אכן, בקריאת שמע ישנן שתי פרשיות. הפרשה הראשונה אכן עוסקת בברית האהבה, ובעיקר סביב עניין התורה. הפרשה השנייה אף היא עוסקת בברית האהבה, אלא שכאן מן הצד השני של המטבע – בעניין הארץ. ברכת אהבה רבה אם כן, היא ברכה על עצם הברית, ולכן מזכירים אנו בה את שני צדי הברית – התורה מצד אחד והארץ מן הצד השני.

מטעם זה, אנו נמצא במקומות רבים, שהתורה שהיא דבר ה' תזכיר את עניין הארץ, ואילו חז"ל בעומק בינתם יוציאו משם דווקא את עניין התורה, ואין בכך סתירה כלל וכלל כי שניהם עניין אחד. זהו סוד העניין בחג השבועות, וכך ראינו גם במצות ברכת המזון.

בדומה לעניין הזה נמצא בפרשת חיי שרה. אברהם שולח את אליעזר למצוא אשה ליצחק, ואמר לו⁶ – **ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לָקַחְנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ מוֹלַדְתִּי וְאֲשֶׁר דִּבֶּר לִי וְאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לִי לֵאמֹר לְזָרְעֶךָ אֶתְּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת** הוא יִשְׁלַח מֵלָאֲכּוּ לְפָנֶיךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לְבְנִי מִשָּׁם. אליעזר לעומת זאת, כאשר הוא חוזר ומספר את הסיפור הוא משנה ואומר⁷ – **וַיֹּאמֶר אֵלַי ה' אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנָיו יִשְׁלַח מֵלָאֲכּוּ אֶתְּךָ וְהִצְלִיחַ דְּרָכְךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לְבְנִי** וגו'. האם יש כאן סתירה?

אכן הן הן הדברים. מדובר כאן בקשר של ברית בין הקב"ה ואברהם. תוכן הדברים של אברהם הם – **"הקב"ה אשר עמו אני נמצא בקשר של ברית"**, אלא שכאשר אברהם מדבר, אין מתאים לו לומר – **"ה' אשר התהלכתי לפניו"**, אדרבה הוא ידבר על חלקו של ה' בברית על מה שה' עשה בעבורו – **אֲשֶׁר לָקַחְנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ מוֹלַדְתִּי וְאֲשֶׁר דִּבֶּר לִי וְאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לִי לֵאמֹר לְזָרְעֶךָ אֶתְּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת**. אליעזר מתרגם את דברי אברהם ומדבר על הצד השני של הברית, החלק של אברהם – **ה' אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנָיו**, והם אותם הדברים בדיוק.

ראיה לדבר, יעקב אבינו מברך את יוסף בפרשת ויחי – **וַיְבָרֶךְ אֶת יוֹסֵף וַיֹּאמֶר הָאֱלֹקִים אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְנוּ אֲבֹתֵי לְפָנָיו אֲבָרָהָם וַיִּצְחָק הָאֱלֹקִים הִרְעָה אֹתִי מֵעוֹדִי עַד הַיּוֹם הַזֶּה. הַמְלָאךְ הַגָּאֵל אֹתִי** וגו'. כאשר הוא מדבר על אבותיו הוא מדבר על חלקם בברית אשר התהלכו לפני ה', אולם כאשר הוא מדבר על עצמו, אז הוא מדבר על דווקא חלק ה' בברית – האלוקים הרועה אותי וגו'.

וכך גם בעניין התורה והארץ הן שני צדדים של אותה הברית, רק תלוי מי מדבר – הקב"ה או בני ישראל.

להרשמה: shiuriholzman+subscribe@googlegroups.com להערות: shiuriholzman@gmail.com

⁴ דברים ח, י.

⁵ וראה רמב"ם פ"ב מהל' ברכות ה"ד, שכתב טעם נוסף.

⁶ בראשית כד, ז.

⁷ שם, מ.